

Trasa A2 – Route of A2

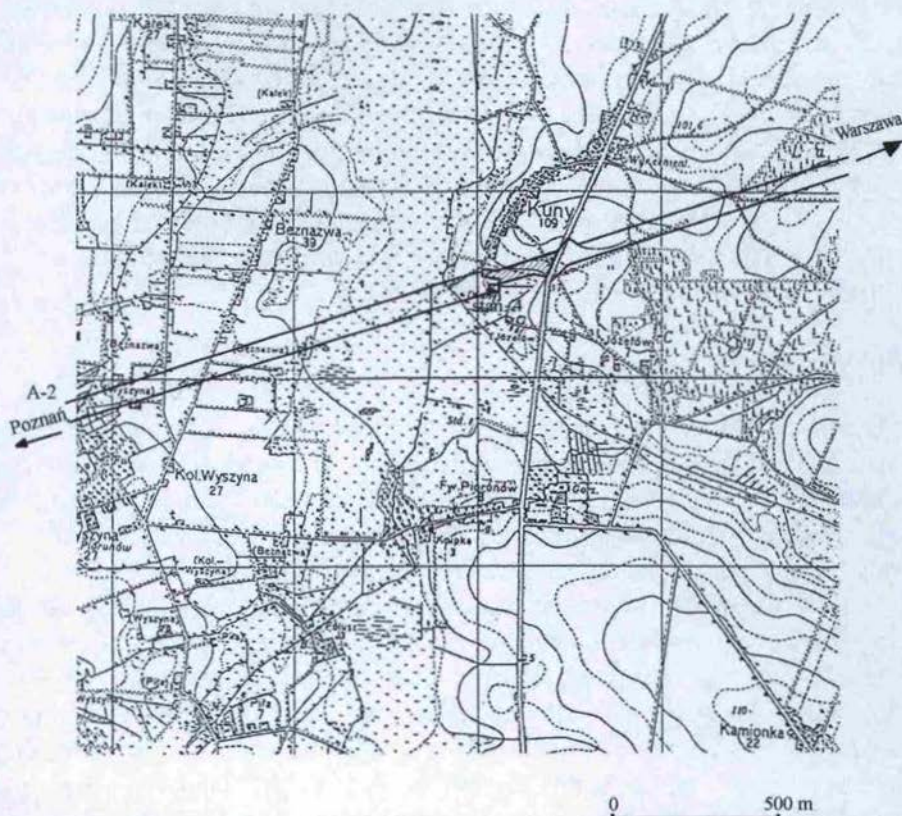
Bartłomiej Rogalski

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Kunach, pow. Turek, stan. 4 w latach 2002 – 2003 na trasie autostrady A2.

Wstęp

Poniżej przedstawiono wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku Kuny, pow. Turek, stan. 4, numer na autostradzie A2 – 397.

Trzon materiałów ze stanowiska składa się na osadę ludności kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich oraz wędrowek ludów. Jest to relatywnie nieliczna kategoria stanowisk w Wielkopolsce (A. Michałowski 2003, s. 83).

Ryc. 1. Kuny, pow. Turek, stan. 4. Lokalizacja stanowiska na terenie wsi Kuny.

Ponadto odkryto także cmentarzysko złożone z trzech zaledwie grobów, współczesne osadzie oraz nieliczne obiekty ludności kultury pomorskiej i obiekt nowożytny.

Lokalizacja stanowiska

Prezentowane stanowisko położone jest na pograniczu Wysoczyzny Kolskiej i Wysoczyzny Tureckiej, na północ od Wzgórz Władysławowskich (J. Kondracki 2000, s. 46 ryc. 9, s. 159 – 160). Jest ono zlokalizowane na południowym stoku wyniesienia i opada ku rynnowatej niecce (ryc. 1). Depresja terenu wypełniona jest przez torfowisko.

W ramach podziału AZP stanowisko położone jest na obszarze 58 – 42, gdzie nosi numer 4. Według danych kartograficznych autostrady A2 natomiast leży ono na odcinku węzła „Modła”, w jego 258 ÷ 200 km. Na terenie miejscowości stanowisko również posiada numer 4.

Historia badań

Osada i cmentarzysko w Kunach badane były wykopaliskowo w ramach projektu ratowniczych badań wyprzedzających stanowisk archeologicznych położonych na trasie planowanej autostrady A2, realizowanego przez Centrum Badań Archeologicznych Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Stanowisko zostało zlokalizowane w trakcie badań powierzchniowych w 1992 r. które powtórzono w 1999 r. Znalaziono wówczas materiały sugerujące obecność osadnictwa od neolitu (KPL) aż po okres nowożytny. Pierwotnie oszacowano wielkość całego stanowiska na 33 ha, z czego w pasie autostrady znajdować się miało 12, 2 ha powierzchni.

Badania wykopaliskowe prowadzono przez dwa sezony: od 28 lipca do 15 grudnia 2002 r. i od 15 maja do 31 sierpnia 2003 r.

Wyniki badań

Łącznie w obu sezonach badań przebadano 244, 9 ara powierzchni, na której odkryto 1355 obiektów archeologicznych (ryc. 2a*). Na osadę z późnego okresu wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów oraz współczesne jej cmentarzysko (trzy groby jamowe – ryc. 2b*) składa się 1261 obiektów. Pozostałe obiekty to jamy ludności kultury pomorskiej i jeden nowożytny.

Stratygrafia stanowiska przedstawia się następująco: warstwa I – humus o miąższości 30 – 90 cm; warstwa II – warstwa przepłukania o miąższości około 30 cm; warstwa III – warstwa kulturowa, występująca miejscami na powierzchni kilku – kilkunastu arów, o miąższości 20 – 30 cm; warstwa IV – warstwa murszu/torfu o miąższości do 1 m. Ta ostatnia warstwa zalegała w południowej partii stanowiska, zajętej w przeszłości przez zbiornik wodny. Jej eksploracja oraz liczne sondáže potwierdziły naturalny charakter tej warstwy, mimo obecności ceramiki pradziejowej.

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się „pod opaską” przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

Materiał masowy

Pozyskano 11.561 fragmentów ceramiki ludności kultury przeworskiej, 99 fragmentów kultury pomorskiej oraz 2 fragmenty nowożytny. Ceramika ludności kultury pomorskiej jest mało charakterystyczną ceramiką "osadową". Natomiast w obrębie ceramiki ludności kultury przeworskiej wydzielić można dwie jej kategorie: naczynia ręcznie lepiące oraz naczynia wykonane na kole garncarskim.

Pierwsza kategoria ceramiki, liczniejsza, prezentuje cechy typowe dla późnego okresu wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów. Wydzielono w niej cztery grupy naczyń, jako kryterium przyjmując ich formę:

Grupa I. Smukłe garnki o esowatym profilu.

Grupa II. Misy.

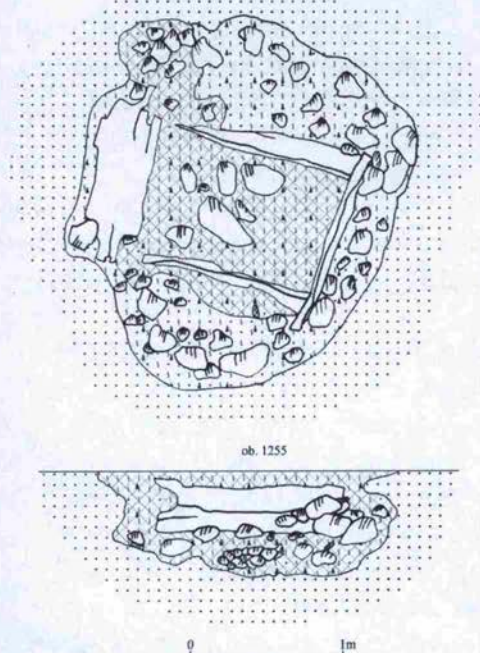
Grupa III. Naczynia wazowate.

Grupa IV. Smukłe garnki jajowate o wylewie zagiętym do wewnątrz.

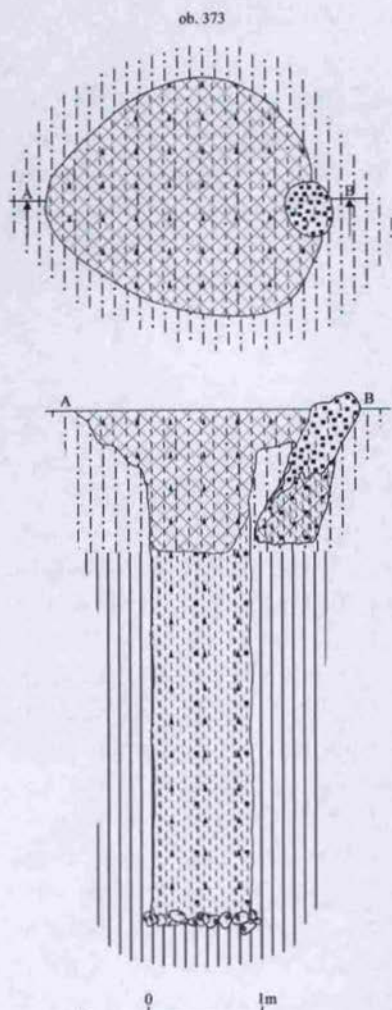
Grupa I. Są to formy licznie reprezentowane w materiałach ludności kultury przeworskiej w późnym okresie wpływów rzymskich i okresie wędrówek ludów. Na szczególną uwagę zasługują egzemplarze z ob. 694 (ryc. 9: 1, 2; 12: 3; 13: 3). Jest to przykład garnków esowatych o wysokich wylewach, które określono dalej jako typ I.1. Cecha ta w literaturze określana bywa jako symptom późnej chronologii tego typu naczyń, tzn. okres wędrówek ludów w schyłkowej fazie kultury przeworskiej (H. Machajewski 2004, s. 278, tam dalsza literatura). Pod względem różnic w morfologii elementów składowych naczynia wydzielić można trzy podgrupy.

Pierwszą tworzą wspomniane naczynia o wysokich wylewach (typ I.1). Wylewy te ukształtowane były stromo, prosto (podgrupa I.1.1 – ryc. 9: 1; 12: 6) lub wychylone na zewnątrz: łukowato (podgrupa I.1.2 – ryc. 12: 2; 13: 3), bądź skośnie (podgrupa I.1.3 – ryc. 9: 2; 14: 5, 6). W tych podgrupach grupy I wskazać można dalej różnice w formie ukształtowania brzegu naczynia.

W podgrupie I.1.1 obecna jest jedna tylko odmiana brzegu,

Ryc. 3. Kuny, stan. 4. Ob. 1255; studnia ludności kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich/okresu wędrówek ludów.

Ryc. 4. Kuny, stan. 4. Ob. 373; studnia ludności kultury przeworskiej.

określona jako odmiana I.1.1.1 – brzeg nie pogrubiony, prosty, górą ścięty (ryc. 9: 1; 12: 6). Brak jest, co godne uwagi, brzegów zaokrąglonych.

Podgrupa I.1.2 – naczynia o wychylonych łukowato na zewnątrz wylewach, posiada natomiast szerszą gamę form brzegów:

Odmiana I.1.2.1 – brzeg nie pogrubiony, skośnie ścięty górą (ryc. 12: 2).

Odmiana I.1.2.2 – brzeg pogrubiony „pseudofacetowany” (ryc. 13: 3).

W ramach podgrupy I.1.3 wydzielono także dwie odmiany:

Odmiana I.1.3.1 – brzeg nie pogrubiony, górą zaokrąglony (ryc. 9: 2).

Odmiana I.1.3.2 – brzeg nie pogrubiony górą ścięty (ryc. 14: 5, 6). Problematyczne było zaliczenie do tej odmiany okazu z ob. 331 (ryc. 14: 6) ze względu na niewyraźne ścięcie góry brzegu, wielokrotnie mającej dwie – trzy płaszczyzny. Ostatecznie zaliczono ten fragment do odmiany I.1.3.2 ze względu na użycie techniki ścięcia góry brzegu.

Typ I.2 – garnki smukłe, o krótkich wylewach, wychylonych skośnie na zewnątrz (podgrupa I.2.1 – ryc. 9: 2; 12: 1, 3; 13: 2, 6; 14: 4), bądź wychylonych łukowato (podgrupa I.2.2 – ryc. 9: 4; 13: 5; 14: 2).

Także w tych podgrupach wyróżniono dalej odmiany, przyjmując za kryterium podziału sposób ukształtowania brzegu danego naczynia:

Odmiana I.2.1.1 – brzeg nie pogrubiony, górą zaokrąglony (ryc. 9: 2; 12: 3).

Odmiana I.2.1.2 – brzeg nie pogrubiony, górą ścięty (ryc. 13: 2).

Odmiana I.2.1.3 – brzeg pogrubiony, górą zaokrąglony (ryc. 12: 1).

Odmiana I.2.1.4 – brzeg pogrubiony, górą ścięty (ryc. 14: 4).

Odmiana I.2.1.5 – brzeg pogrubiony, „pseudofacetowany” (ryc. 13: 6).

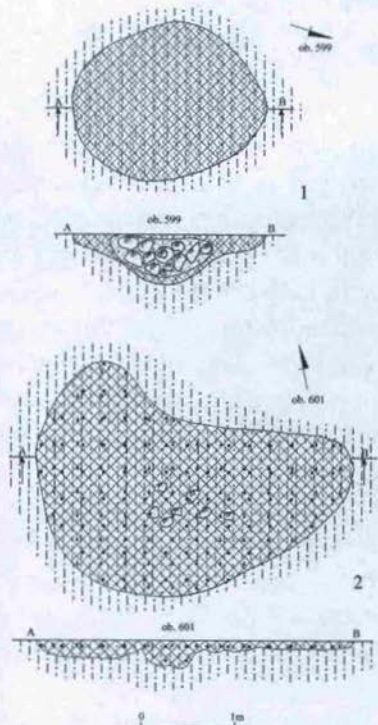
W ramach podgrupy I.2.2 wyróżniono natomiast następujące odmiany:

Odmiana I.2.2.1 – brzeg pogrubiony, zaokrąglony górą (ryc. 13: 5; 14: 2).

Odmiana I.2.2.2 – brzeg pogrubiony, „pseudofacetowany” (ryc. 9: 4).

Analiza różnic w zakresie morfologii poszczególnych elementów składowych

Ryc. 5. Kuny, stan. 4. Obiekty ludności kultury przeworskiej. 1. piec gospodarczy (ob. 599); 2. ziemianka (ob. 601)

naczyń, którą wyżej przedstawiono pozwala wskazać pewną normę w zbiorze ceramiki grupy I. Ścinanie górą jest techniką charakterystyczną zasadniczo dla naczyń o brzegach nie pogrubianych. Brzeg pogrubiony, ścięty górą wystąpił tylko w jednym przypadku (ryc. 14: 4). Obecność brzegów zaokrąglonych nie miała związku z formą wylewu. Brzegi pogrubione, „pseudofacetowane” wystąpiły tak na garnkach o wysokim, jak i niskim wylewie; we wszystkich jednak przypadkach brzeg był wychylony na zewnątrz (ryc. 9: 4; 13: 3, 6).

Grupa II. Naczynia misowate stanowią częstą formę na terenie kultury przeworskiej w późnym okresie wpływów rzymskich i okresie wędrówek ludów (S. Pazda 1980, s. 173 ryc. 33: 3).

Według schematu zastosowanego dla naczyń grupy I, misy grupy II podzielono na dwa typy. Pierwszą reprezentują okazy z ob.

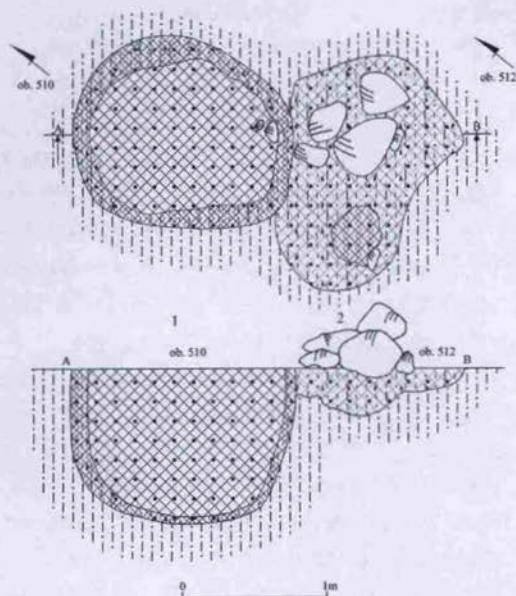
760, 513 i 424 (typ II.1 – ryc. 8: 1, 3, 4). Są to misy o łukowatym profilu brzuśca oraz płaskim dnie. Typ ten został dalej podzielony pod kątem sposobu ukształtowania wylewu na:

Podgrupę II.1.1 – wylew prosty (ryc. 8: 4).

Podgrupę II.1.2 – wylew wychylony na zewnątrz łukowato (ryc. 8: 1, 3).

Okaz z ob. 424 ma brzeg prosty, nie pogrubiony, ale zaokrąglony górą (odmiana II.1.1.1). Natomiast obie pozostałe misy podgrupy II.1.2 posiadają brzegi pogrubione, górą zaokrąglone (odmiana II.1.1.2). Misy opisywanej grupy występują powszechnie w materiałach z osad ludności kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich. Misę o cechach określonych tu jako odmiana II.1.1.1 znaleziono m.in. na osadzie w Koszanowie, pow. Kościan, stan. 11 (M. Wróbel 1995, s. 62 ryc. 7: 19, 20).

Do typu II.2 zaliczono natomiast trzeci okaz misy z Kun, z ob. 760 (ryc. 8: 2). Misa ta posiada brzusiec esowaty oraz wklęsłe dno. Wylew naczynia jest wychylony na zewnątrz, co określono dalej jako podgrupę II.2.1, brzeg jest natomiast pogrubiony i górą zaokrąglony (odmiana II.2.1.1), analogiczny jak w misie z ob. 760.

Ryc. 6. Kuny, stan. 4. Obiekty ludności kultury przeworskiej.
1. piec gospodarczy/mielarz (ob. 510);
2. jama (ob. 512)

Brak jest mis o brzegach górą ściętymi i „pseudofacetowanych”. Uwagę zwraca natomiast zdobienie obu mis z ob. 760 w postaci małych, zamkniętych uszek, będących w zasadzie podłużnymi guzami plastycznymi. Ten motyw zdobniczy powtarza się w materiałach z Kun także na ceramice innych grup (ryc. 8: 1, 2, 5; 9: 3).

Grupa III. Naczynia wazowate; są one najliczniej reprezentowane, tak w postaci zrekonstruowanych

form, jak i fragmentów naczyń (ryc. 8: 5, 6; 9: 3; 13: 4, 7; 14: 3, 7). Przeważają tu wysokie wazy o doniczkowatej formie. Pod względem makromorfologii wyróżnić generalnie można dwie grupy naczyń:

Typ III.1 smukłe naczynia wazowate nawiązujące do form doniczkowatych, zdobione guzami plastycznymi (ryc. 8: 5; 9: 3). Zaliczono do tej grupy dwa naczynia. Egzemplarz z ob. 524 (ryc. 8: 5) ma brzusiec łukowaty, wylew jest wychylony skośnie na zewnątrz (podgrupa III.1.1), brzeg natomiast pogrubiony, górą ścięty (odmiana III.1.1.1). Drugie z naczyń (ryc. 9: 3) ma niemal esowaty profil brzuśca, wylew jest wychylony na zewnątrz łukowato (podgrupa III.1.2). Naczynie to ma również brzeg pogrubiony, górą ścięty (odmiana III.1.2.1).

Typ III.2 stanowią liczne wazy niskie o ostrym załomie brzuśca w jego górnej partii oraz wychylonym na zewnątrz wylewie (ryc. 8: 6; 13: 7; 14: 3). Ze względu na sposób ukształtowania wylewu grupę tę podzielono na:

Podgrupa III.2.1 – wylew skośnie wychylony na zewnątrz (ryc. 8: 6).

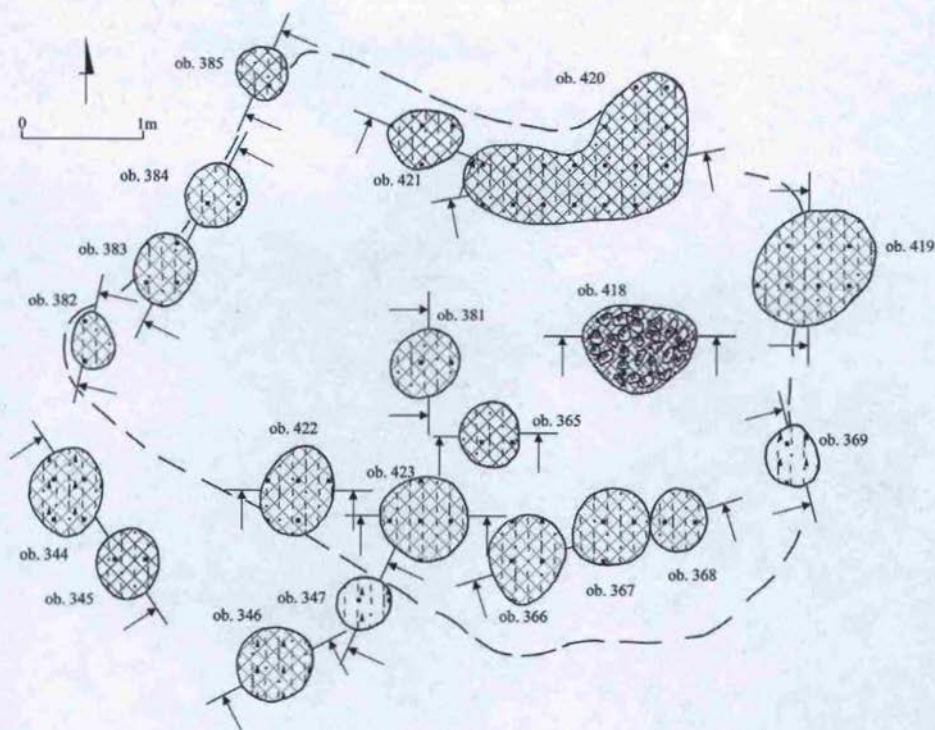
Podgrupa III.2.2 – wylew łukowato wychylony na zewnątrz (ryc. 13: 7; 14: 3).

Naczynie wazowate pierwszej podgrupy posiada brzeg pogrubiony, zaokrąglony (odmiana III.2.1.1). Natomiast w podgrupie III.2.2 zarejestrowano obecność dwóch odmian brzegu:

Odmiana III.2.2.1 – brzeg pogrubiony, górą ścięty (ryc. 14: 3).

Odmiana III.2.2.2 – brzeg pogrubiony, górą ścięty, z okapem (ryc. 13: 7).

Jako grupę III.3 określono naczynie wazowate z ob. 524 (ryc. 14: 7). Nawiązuje ono stylistyką formy do naczynia odmiany III.1.2.1 (ryc. 9: 3), od którego odróżnia się brakiem guzów plastycznych oraz większą wydłutością brzuśca. Oba naczynia

Ryc. 7. Kuny, stan. 4. Układ dołków posłupowych (ob. 344 – 347, 365-369, 381 – 385, 419-421); palenisko (ob. 418) w podrysie ziemianki (ob. 349)

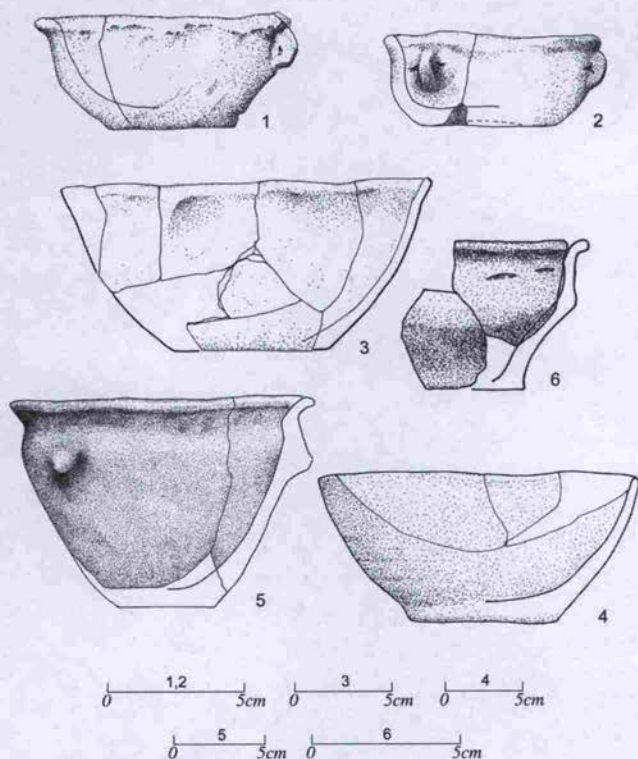
posiadają również analogiczny sposób ukształtowania wylewu (tu określony jako podgrupa III.3.1) oraz brzegu – pogrubionego, górą ściętego (odmiana III.3.1.1).

Uwagę zwraca ponowne preferowanie ścinania górą brzegu naczynia, zwłaszcza w przypadku naczyń o smukłych proporcjach formy.

Naczynia określone tu jako grupa III liczne występują na stanowiskach osadowych kultury przeworskiej z okresu wędrówek ludów. Przykładem są materiały z Kolonii-Woli Branieckiej, pow. Łódź, stan. 2, ob. 47b (J. Moszczyński 2000, s. 205 ryc. 3: 5) i ob. 48 (J. Moszczyński 2000, s. 211 ryc. 7: 3, 12). Pierwszy z obiektów datowany jest ceramiką C1b – C2 (J. Moszczyński 2000, s. 203), drugi natomiast, również na bazie ceramiki, nawet na V w. n. e. (J. Moszczyński 2000, s. 212).

Grupa IV – smukłe garnki o wylewie wychylonym do wnętrza naczynia. Wskazać można tu jedynie fragment takiej ceramiki z ob. 1255 (ryc. 12: 5), datowanego radiowęglowo na lata 178 ± 30 i 163 ± 30 AD¹. Jest to jedyne naczynie tej formy z omawianego stanowiska. Dodać należy, że okaz z Kun posiada brzeg nieznacznie

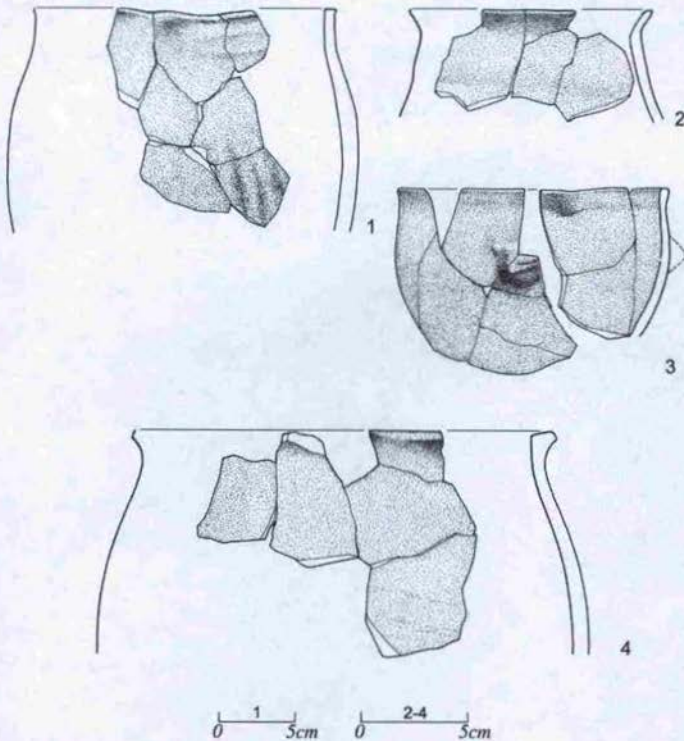
¹ Badania radiowęglowe wykonano w Poznan Radiocarbon Laboratory, pod kierunkiem prof. dr. hab. inż. Tomasza Goslarsa, któremu winien jestem wyrazy wdzięczności za szczególne zainteresowanie materiałami z Kun.

Ryc. 8. Kuny, stan. 4.
Ceramika ręcznie
lepiona ludności kultury
przeworskiej 1, 2, 6: ob.
760; 3: ob. 513; 4: ob. 424;
5: ob. 534

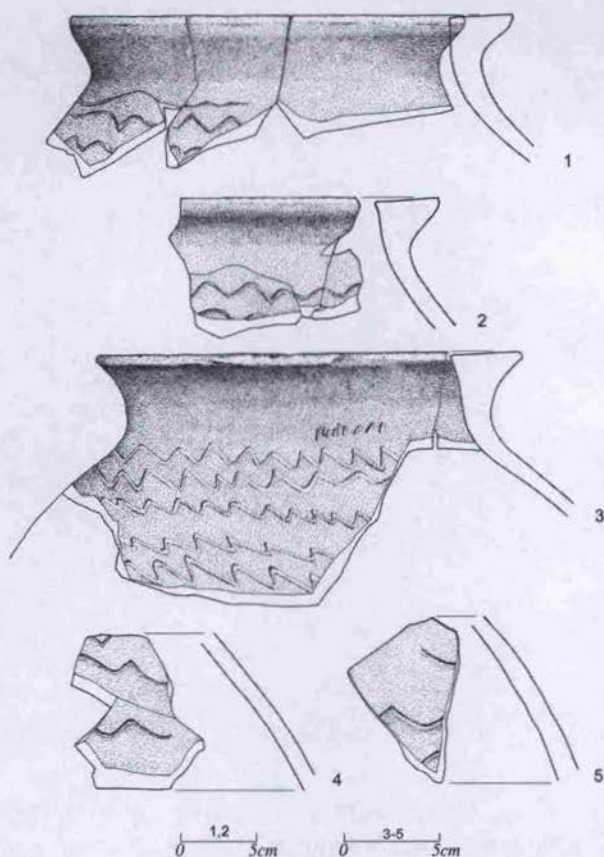
pogrubiony i zaokrąglony. Jako analogię wskazać można fragmenty ręcznie lepionej ceramiki z Woli Piekarskiej, pow. Turek, stan. 2 (A. Jaszewska, T. Łaszkiwicz 1994, s. 271 ryc. 1: 10). Także tam fragmenty takie stanowiły, podobnie jak w Kunach, mniejszość (A. Jaszewska, T. Łaszkiwicz 1994, s. 271 ryc. 1: 10). Dodać należy, że cała seria ceramiki ręcznie lepionej z Woli Piekarskiej datowana jest przez autorów opracowania na schyłkową fazę kultury przeworskiej (A. Jaszewska, T. Łaszkiwicz 1994, s. 269). Dla porównania ceramika o tak ukształtowanych wylewach powszechnie wystąpiła natomiast na osadzie w Płoskach, gm. Wąsosz, b. woj. leszczyńskie (M. Wróbel 1992, s. 50 ryc. 5: 10, 18, 19) oraz Koszanowie, pow. Leszno, stan. 11 (M. Wróbel 1995, s. 62 ryc. 7: 5). Analogie wskazać można także w materiałach z Kolonii-Woli Branickiej, pow. Łódź, stan. 2, ob. 48 (J. Moszczyński 2000, s. 211 ryc. 7: 4, 6), które datowane są już na V w. n. e. (J. Moszczyński 2000, s. 212).

Pod względem technologii wykonania przeważa zdecydowanie ceramika szorstka/chropowata o domieszce mineralnej średnioziarnistej (od 0,5 do 0,9 cm średnicy ziaren domieszki). Barwa powierzchni ceramiki ręcznie lepionej jest w zdecydowanej większości ciemnobrunatna. Uwagę zwraca bardzo zła jakość wypału oraz brak dbałości o zachowanie stałych proporcji i cech metrycznych naczyń (por. A. Jaszewska, T. Łaszkiwicz 1992, s. 269).

Ryc. 9. Kuny, stan. 4.
Ceramika ręcznie
lepiona ludności kultury
przeworskiej 1-4: ob. 694

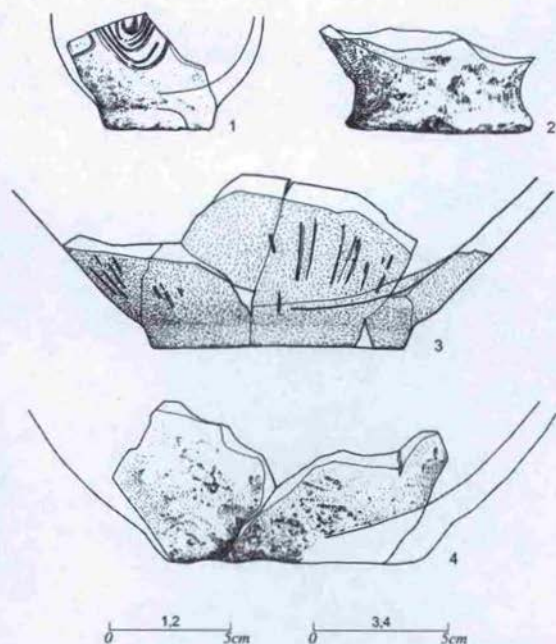
Naczynia typu Krausengefässe, jakie stwierdzono w materiałach ceramicznych z Kun (ryc. 10), datowane są w literaturze zasadniczo na schyłek okresu wpływów rzymskich i wczesną fazę okresu wędrówek ludów (M. Mączyńska 1999, s. 25; D. Żychliński 1999, s. 196). Fragmenty naczyń tego typu z Kun nie odbiegają formą od okazów tej ceramiki z innych stanowisk ludności kultury przeworskiej. Ceramika typu Krausengefässe wystąpiła w zespołach z ceramiką ręcznie lepioną, ob. 694 (ryc. 9; 10: 1, 2, 4, 5). Naczynia ręcznie lepiące z tego obiektu zaliczone zostały wcześniej do odmian I.1.1.1 (ryc. 9: 1), I.2.1.1 (ryc. 9: 2); III.1.2.1 (ryc. 9: 3); I.2.2.2 (ryc. 9: 4). Jako analogię dla takiego zespołu ceramiki z osady ludności kultury przeworskiej z Wielkopolski przytoczyć można obiekt 140 z osady w Płoskach, gm. Wąsosz, b. woj. leszczyńskie, datowanego na fazy C2 – D (M. Wróbel 1992, s. 51 ryc. 6: 4, 8, 15, 13 oraz s. 55). Okazy z Kun nawiązują formą ukształtowania wylewu do egzemplarzy śląskich, datowanych zasadniczo od późnego okresu wpływów rzymskich po rozwiniętą fazę D (por. R. Madyda–Legutko 1992, s. 190; R. Madyda–Legutko, K. Tunia 1993, s. 62; S. Pazda 1994, s. 224, 260 ryc. 12: g). Ścisłą analogię dla zespołu z ob. 693 z Kun stanowi obiekt (ziemianka) B 25 z Poznania–Nowego Miasta (H. Machajewski 2003, s. 278). Ceramika ręcznie lepiąca z tego obiektu odpowiada tak pod względem form jak i morfologii poszczególnych elementów składowych ceramiki naczyniom z Kun (H. Machajewski 2002, s. 283 tabl. 1: 12, 15, s. 284

Ryc. 10. Kuny, stan. 4.
Ceramika typu
Krausengefässe 1, 2, 4, 5:
ob. 694; 3: ob. 890

tabl. 2: 5, 6). Towarzyszyły im także analogiczne okazy naczyń typu Krausengefässe (H. Machajewski 2002, s. 283 tabl. 1: 11, 16, s. 284 tabl. 2: 7).

Jeszcze jednym, godnym uwagi elementem kulturowym z Kun jest fragment ceramiki wykonanej na kole garncarskim z ob. 331 (ryc. 15: 7). Naczynie to bez wątplenia wykonane jest techniką obtaczania powierzchni, rodzaj masy ceramicznej jest jednak typowy dla ceramiki ręcznie lepionej. Jest to jedyny fragment z Kun o takiej charakterystyce technologicznej. Fragmenty ceramiki tego typu, również nieliczne, znane są w literaturze z osady w Jakuszowicach, pow. Kazimierza Wielka, stan. 2, ob. 7 (J. Rodzińska-Nowak 2000, s. 197 – 198 ryc. 2: 4). W literaturze dotyczącej tych materiałów autorzy twierdzą, że naczynia te wykonywane były na miejscu, ale jednocześnie wskazuje się wyraźnie na materiały z obszaru Noricum jako wzorzec kulturowy dla terenów przeworskich (J. Rodzińska-Nowak 2000, s. 197, tam dalsza literatura). Naczynia tej grupy wystąpiły także w obiektach z osady w Kolonii-Woli Branieckiej, pow. Łódź, stan. 2, ob. 48 i 23 (J. Moszczyński 2000, s. 211, ryc. 7: 1, s. 214 ryc. 8). W przypadku obu przytoczonych stanowisk ceramika ta datowana jest zasadniczo na V w. n.e. (J. Moszczyński 2000, s. 212, tam dalsza literatura; J. Rodziń-

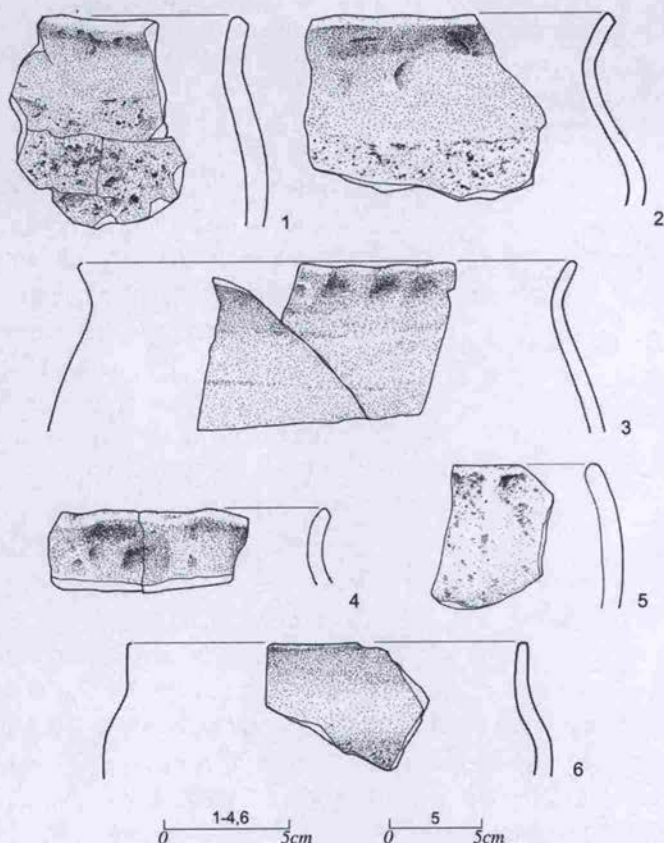

Ryc. 11. Kuny, stan. 4. Ceramika ręcznie lepiona ludności kultury przeworskiej 1, 2: ob. 1255; 3: ob. 694; 4: ob. 277

ska-Nowak 2000, s. 197 – 198, tam dalsza literatura).

Liczne fragmenty ceramiki toczonej na kole garncarskim (wstępnie obliczono jej udział na około 10 – 15% w materiałach ceramicznych) datowane są w literaturze zasadniczo na fazy C₂ – C₃ (K. Godłowski 1981, s. 65 – 70). Dla Wielkopolski wskazuje się natomiast odcinek C1b – D (H. Machajewski 1997, s. 110 ryc. 4; T. Makiewicz 2001, s. 85 – 108). Dotychczasowe próby skorygowania chronologii tej kategorii

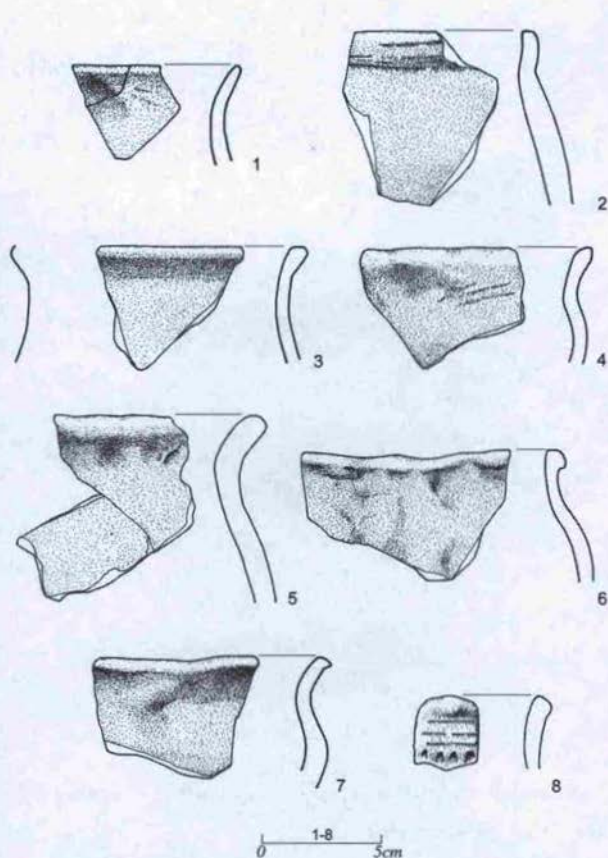
ceramiki nie przyniosły zadowalających rezultatów (M. Mączyńska 1999, s. 25, tam dalsza literatura). W zbiorze ceramiki toczonej na kole na uwagę zasługuje jednak fragment ucha dzbana o oktagonalnym przekroju z kanalikiem w środku z ob. 636 (ryc. 15: 2). Obecność tej formy ceramiki siwej w materiałach osadowych wskazuje na relatywnie późną chronologię tych materiałów, wiązanych generalnie z oddziaływaniami środkowo-naddunajskimi około połowy V wieku (A. Jaszewska, T. Łaskiewicz 1994, s. 268; R. Madyda-Legutko 1992, s. 190; 2000, s. 227, tam dalsza literatura oraz ryc. 6: 1, 2; M. Mączyńska 1999, s. 27, tam dalsza literatura; J. Rudzińska-Nowak 2000, s. 196, tam dalsza literatura). Fragmenty dzbanów powszechne są wśród materiałów z cmentarzysk grupy dobrodzieńskiej (J. Szydłowski 1977, s. 61 – 63). Niestety nie udało się zrekonstruować jakiegokolwiek całej formy naczynia. Do dyspozycji pozostają zatem fragmenty den i wylewów naczyń. Brak jest w materiałach z Kun uch naczyń toczonych poza wspomnianym wyżej uchem dzbana. Zdecydowana większość ceramiki jest ciemnokremowa, bądź czarna. Uwagę zwraca fragment z ob. 331 (ryc. 16: 1) o barwie bardzo jasnej, niemal kredowej. Różni się on od materiałów z Kun tak kolorem, jak i strukturą ciasta ceramicznego. Ponadto faktura powierzchni jest niemal wyświecana, podczas gdy pozostałe fragmenty ceramiki toczonej z Kun mają powierzchnię szorstką lub gładką. Fragmenty gładkie posiadają przy tym bez wyjątku mniejszą twardość powierzchniową od wspomnianego fragmentu z ob. 331. Opisywany fragment stanowi zapewne import ceramiki toczonej z rejonu Górnego Śląska.

Ryc. 12. Kuny, stan. 4.
Ceramika ręcznie
lepiona ludności kultury
przeworskiej 1: ob. 760;
2: ob. 736; 3, 6: ob. 694;
4: ob. 277; 5: ob. 1255

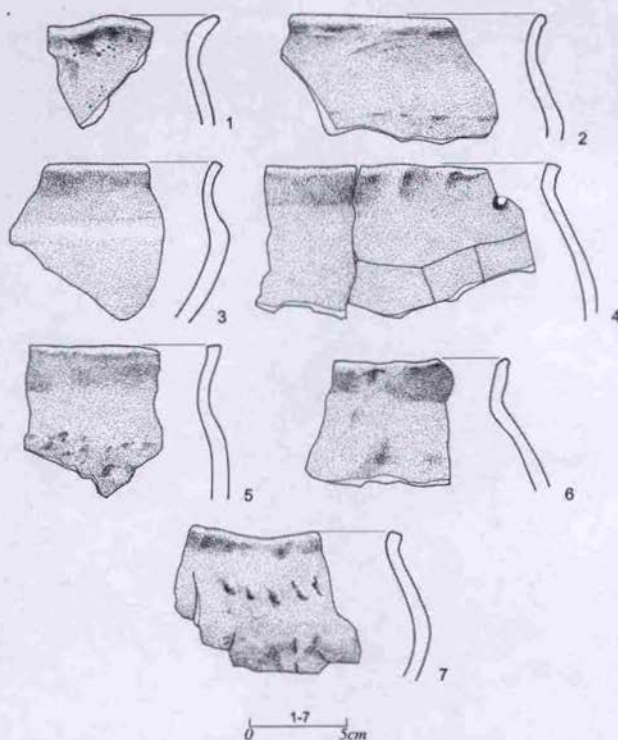
Jako materiał do porównań wybrano serie ceramiki z Woli Piekarskiej, pow. Turek. Osada ta położona jest najbliżej (ok. 30 km na płd.–wsch.) spośród osad, na których wystąpiła ceramika toczona na kole (A. Jaszewska, T. Łaskiewicz 1994). Uwagę zwracają jednak wyraźne różnice pomiędzy ceramiką toczoną z obu stanowisk. Porównanie występujących na obu osadach form naczyń jest w zasadzie niewykonalne, gdyż nie udało się zrekonstruować ani jednej pełnej formy wśród materiałów z Kun. Cechy morfologiczne poszczególnych elementów składowych naczyń w zbiorze ceramiki toczonej z Kun nie znajdują natomiast analogii wśród materiałów z Woli Piekarskiej. Trudno także wskazać analogie, np. kształtu brzegów naczyń wśród przywoływanych powszechnie w literaturze materiałów z Igołomi, pow. Kraków (por. H. Dobrzańska 1990, s. 83 ryc. 8).

W Kunach stwierdzono tylko jeden sposób zdobienia – liniami płytko rytymi (ryc. 15: 3; 16: 9; 17: 1 – 4). Pozostałe fragmenty nie były w ogóle zdobione, bądź posiadały jedynie plastyczne listwy dookólne (ryc. 15: 4, 6, 10, 11). Natomiast ceramika z Woli Piekarskiej powszechnie zdobiona była linią rytą w różnych układach (A. Jaszewska, T. Łaskiewicz 1994, s. 272 – 280 ryc. 2 – 10).

Ryc. 13. Kuny, stan. 4. Ceramika ręcznie lepiona ludności kultury przeworskiej 1: ob. 736; 2: ob. 1255; 3, 4, 7: ob. 694; 5: ob. 760; 6: ob. 524; 8: ob. 277

Zamykając rozważania poświęcone ceramice wykonanej na kole garncarskim z Kun omówić należy jeszcze jeden interesujący fakt kulturowy. W ob. 331 i 694 znaleziono fragmenty ceramiki toczonej na kole garncarskim z wywierconymi otworami (ryc. 17). Jeden z fragmentów posiadał także ślad powierzchniowy rozpoczętego wiercenia (ryc. 17: 2). Wszystkie fragmenty ceramiki z wywierconymi otworami pochodzą bez wyjątku z brzuśców naczyń toczonych. Z ob. 331 pochodzi również duży fragment partii przydennej naczynia toczonego (ryc. 16: 9). Z tego samego naczynia pochodzą bez wątpliwości omawiane tu fragmenty perforowane. Ów fragment przydennej nie posiada jednak jakichkolwiek śladów wierceń, nawet powierzchniowych. Interpretacja tego zjawiska jest trudna. Przyjąć można by hipotezę, że naczynie to uległo częściowemu rozbiciu w partii brzuśca. Próbowano zatem odłamać fragmenty nawiercić, aby naczynie naprawić przez drutowanie lub analogiczną technikę z użyciem np. rzemieni. Przeczy temu jednak chaotyczny układ wywierconych otworów (ryc. 17: 2, 4). Ponadto fragment rozbitego naczynia z ob. 331 znaleziono również w ob. 694 wraz z fragmentem innego naczynia, również przewierconym (ryc. 17: 5, 6). Nie należy raczej przyjmować teorii o jakimś użytkowym celu tego

Ryc. 14. Kuny, stan. 4.
Ceramika ręcznie
lepiona ludności kultury
przeworskiej 1: ob. 736;
2, 3, 5: ob. 694;
4, 6: ob. 331; 7: ob. 524

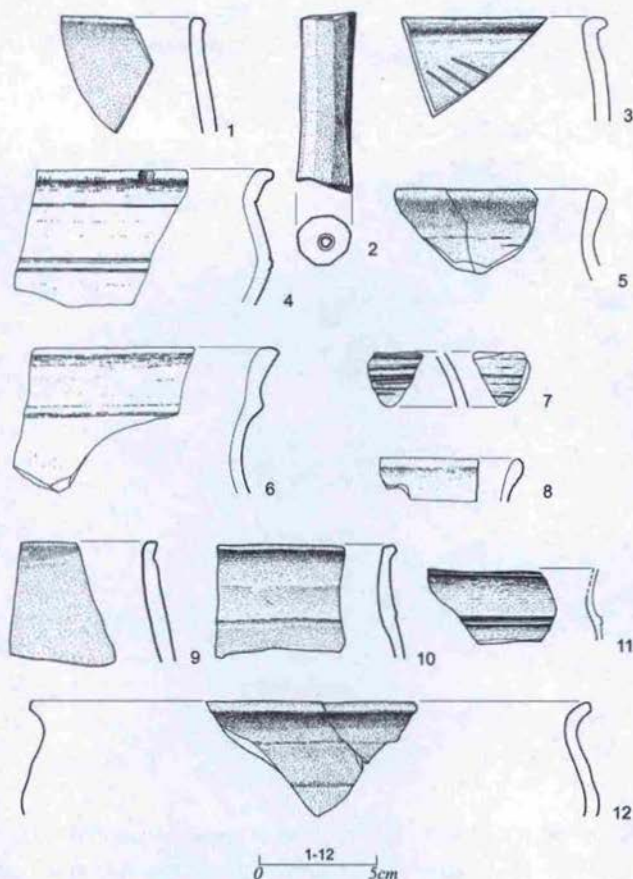
zabiegu. Osobna kategoria ceramiki „sitowatej” znana jest bowiem z szeregu osad ludności kultury przeworskiej (H. Machajewski 1995, s. 72).

Nie znaleziono również analogii dla zjawiska przewiercania fragmentów ceramiki toczonej w materiałach z wymienionych wcześniej stanowisk w Woli Piekarskiej i Kolonii-Woli Branieckiej (A. Jaszewska, T. Łaskiewicz 1994; J. Moszczyński 2000). Kwestię tę należy zatem pozostawić otwartą.

Jako osobny nurt badań potraktowano analizę archeozoologiczną². Wyniki tych analiz w pełnej postaci zamieszczono w osobnym artykule w niniejszym tomie „Raportu” (zob. s.171 do 176). W tym miejscu wspomnieć należy jedynie, że na stanowisku znaleziono łącznie 416 jednostek osteologicznych, z których zidentyfikowano 161. Wszystkie kości zwierzęce pochodziły od zwierząt domowych. Jedynie ob. 339 dostarczył trzech fragmentów zębów drobnego gryzonia, jednak w stanie nie pozwalającym na identyfikację.

Najliczniej reprezentowane są szczątki kostne bydła (82,6%), następnie konia (15,5%), a najmniejszy udział posiadały kości świni (1,9%). Kości długie kończyn (stanowiące większość wśród kości bydła) były bez wyjątku porozbijane, zapewne w wyniku pozyskiwania szpiku kostnego. Wśród szczątków konia i świni dominują natomiast zęby.

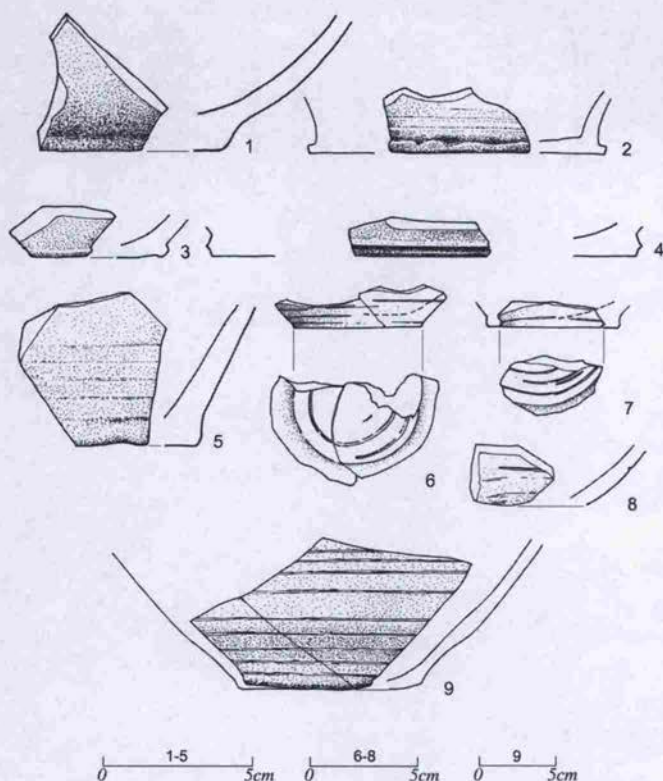
² Autorem analizy szczątków kostnych z Kun jest mgr Piotr Pachulski, któremu składam serdeczne podziękowania.

Ryc. 15. Kuny, stan. 4.
Ceramika ludności kultury przeworskiej wykonana na kole garncarskim
1, 2: ob. 636; 3, 5: ob. 277;
4, 6: ob. 349; 8: ob. 736;
7, 9, 10, 12: ob. 331;
11: ob. 524

Materiał kostny z Kun pochodzi głównie od zwierząt dorosłych, wyrosniętych. Stan jego zachowania nie pozwolił niestety na przeprowadzenie analizy osteometrycznej.

Liczenie wystąpiły również wspomniane wyżej zabytki wydzielone. Wśród materiałów licznie wyróżniają się przęśliki i ciężarki tkackie, nożyki żelazne oraz żarna rotacyjne. Na uwagę zasługuje także ob. 1010, którego bruk kamienny składał się w połowie z fragmentów żaren rotacyjnych, z których zrekonstruować można w pełni dwa tego typu urządzenia. Nożyki żelazne w większości zachowane były we fragmentach (ryc. 20: 4). Okazy całe posiadały w większości wyodrębniony trzpień (ryc. 20: 3). Z ob. 227 (jama) pochodzi fragment nieokreślonego przedmiotu żelaznego (ryc. 20: 6). Ob. 331 (ziemianka) dostarczył natomiast fragmentu zawieszki do pasa wykonanej z drutu żelaznego (ryc. 20: 1). Przypomnijmy, że obiekt ten dostarczył fragmentów dość późno datowanej ceramiki (ryc. 14: 4, 6; 15: 7). Ciężarki tkackie, jakie licznie wystąpiły w ziemiankach na osadzie w Kunach, posiadały jedną

Ryc. 16. Kuny, stan. 4.
Ceramika ludności kultury przeworskiej wykonana na kole garncarskim
1, 9: ob. 331; 2-5: 277;
6-8: ob. 890

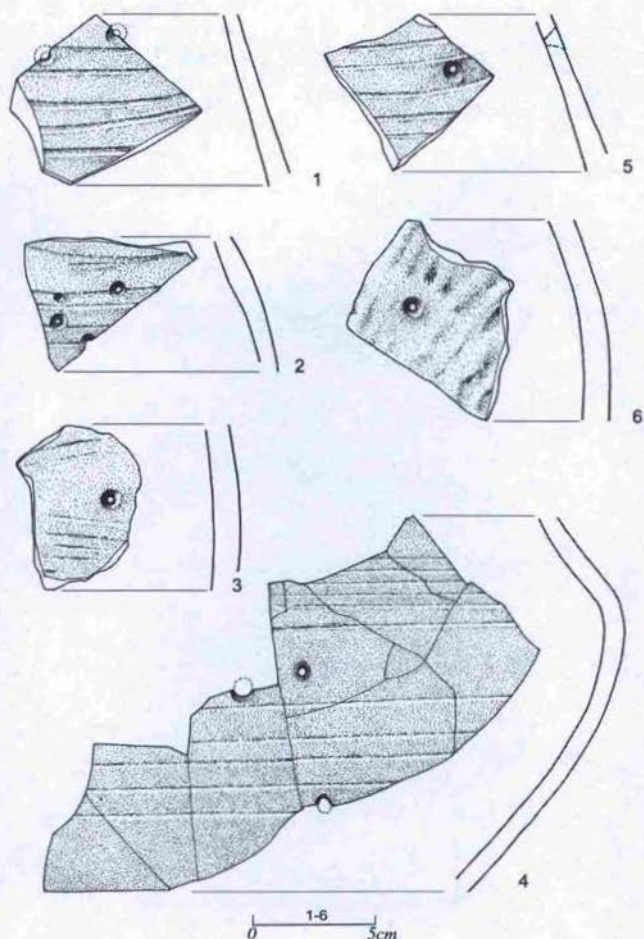
formę, niezależnie od gabarytów (ryc. 19: 1, 2). Przęśliki tkackie natomiast odznaczały się wielością form (ryc. 19: 3-7). Z zabytków kamiennych wymienić warto osetki z piaskowca o prostokątnym bądź owalnym przekroju (ryc. 18).

Do najciekawszych zabytków wydzielonych należą niewątpliwie srebrna moneta Faustyny Starszej, żelazna zapinka wariantu Almgren 158, dwa metalowe dzwonki oraz fragment naczynia szklanego, zdobionego motywem szlifowanych, owalnych wgłębień. Zabytki te w większości uzyskano z obiektów.

Wspomniana moneta przedstawiona zostanie szerzej przy omówieniu chronologii stanowiska (ryc. 22a-b**).

Znaleziona w obiekcie 566 (ziemianka) silnie skorodowana zapinka żelazna należy do wariantu nawiązującego do typu Almgren 158 (ryc. 20: 5). Fibule te datowane są w literaturze począwszy od schyłku wczesnego okresu wpływów rzymskich aż po fazę D, podkreśla się przy tym ich długowieczność (K. Godłowski 1981, s. 96, 101; B. Muzolf 1994, s. 282; J. Szydlowski 1977, s. 48 – 49). Okaz z Kun nawiązuje formą do zapinki żelaznej z Góry Birów. Zapinka ta wraz z innymi materiałami z tej osady datowana jest już ogólnie na fazę D (B. Muzolf 1994, s. 282 – 283; M. Mańczyńska 1999, s. 27 – 28).

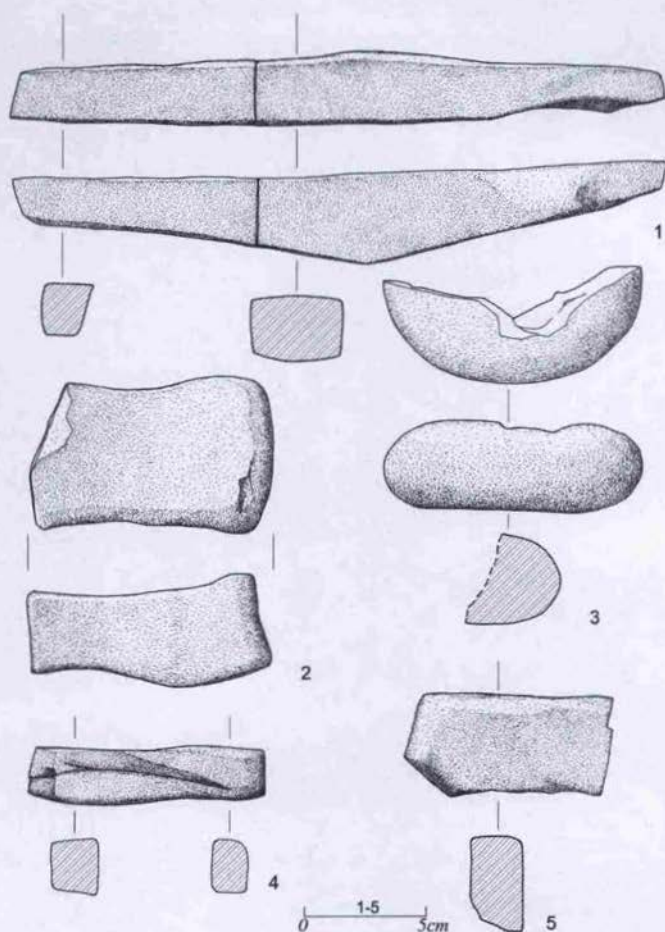
³ Składam podziękowania pani dr B. Stolpiak z IP UAM za konsultacje.

Ryc. 17. Kuny, stan. 4.
Ceramika ludności kultury przeworskiej wykonana na kole garncarskim
1-4: ob. 331; 5-6: ob. 694

Kolejnym, godnym uwagi zabytkiem wydzielonym jest fragment naczynia szklanego, jaki znaleziono w ob. 987 (ryc. 21a**). Fragment pochodzi z przydennej partii brzuśca, szkło o powierzchni wewnętrznej błyszczącej, zewnętrznej matowej zachowane jest w dobrym stanie. Jest ono barwy żółtozielonej, przezroczyste, kuliste z eliptycznymi pęcherzami gazowymi. Grubość fragmentu wynosi od 5, 5 do 6, 5 mm. Fragment zdobiony jest szlifowanymi na zimno owalami. Pod względem typu jest to fragment czarki typu E 226, 228, bądź pucharka typu E 230³.

Ten typ naczyń szklanych dzielony jest w literaturze na dwie podgrupy ze względu na głębokość szlifu zdobienia (por. T. Stawiarska 1999, s. 147, tam dalsza literatura). Fragment z Kun zaliczyć należy do podgrupy IA według E. Streume, czyli naczyń o płytkim szlifie. Interesujący nas fragment pochodzi z ziemianki (ob. 987). Naczynia te, jak z resztą cała grupa naczyń grubościennych, zdobionych szlifowaniem na zimno, mimo różnic w opiniach badaczy, datowane są w literaturze zasadniczo na fazy C₂ – D₁ (M. Mączyńska 1999, s. 43 ryc. 2: 11; T. Stawiarska 1999, s. 141–153, tam

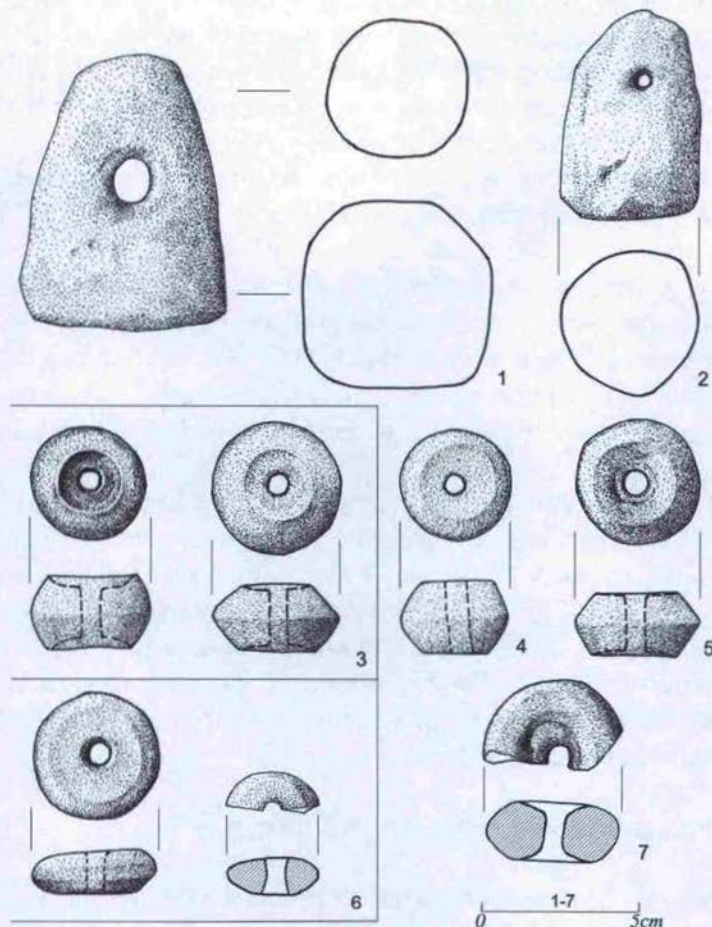
Ryc. 18. Kuny, stan. 4.
Zabytki wydzielone
ludności kultury
przeworskiej 1: ob. 524;
2: ob. 349; 3, 5: ob. 760;
4: ob. 277

dalsza literatura; J. Tejral 1992, s. 232 ryc. 3: 11). Stanowisko w Kunach wypełnia lukę na mapie rozprzestrzenienia naczyń szklanych na ziemiach polskich w fazach C_{1b} – D₁ (por. T. Stawiarska 1999, mapa 3).

Wśród materiałów z warstwy znalazł się również paciorek bursztynowy w kształcie krążka o zaokrąglonych krawędziach i średnicy 8 mm. Z terenu Wielkopolski znanych jest ponad 40 stanowisk ludności kultury przeworskiej, gdzie zarejestrowano znaleziska bursztynu (T. Makiewicz 1996, s. 72). Pojedyncze paciorki bursztynowe znane są ponadto z terenu Wielkopolski z osad w Biskupinie, pow. Żnin i Piwonice, pow. Kalisz (T. Makiewicz 1996, s. 66–67, 71 ryc. 3). Kuny, pow. Turek stanowią zatem kolejny punkt na ubogiej mapie rozprzestrzenienia tego typu materiałów.

Dwa dzwonki odkryte w Kunach należą do najciekawszych materiałów (ryc. 20: 2; 21b**). Wartość ich jest tym większa, że brak do dziś monograficznego opracowania tej kategorii zabytków (W. Nowakowski 1987, s. 107–108; 1991, s. 117). Różnią się wielkością, formą oraz surowcem. Mniejszy okaz, żelazny (ryc. 21b**) pochodzi

Ryc. 19. Kuny, stan. 4.
Zabytki wydzielone
ludności kultury
przeworskiej 1, 2, 7:
ob. 277; 3: ob. 349;
4: ob. 760;
5, 6: ob. 556

z warstwy kulturowej. Natomiast drugi egzemplarz większy, brązowy (ryc. 20: 2) znaleziony został w ziemiance (ob. 941). Dostarczyła ona ponadto 65 fragmentów ceramiki i dużo polepy. Okaz mniejszy posiada wiaderkowaty klosz wykonany z pasa blachy żelaznej oraz osobno wykonane dno z krążka blachy żelaznej. Kabłąk samego dzwonka oraz uszko, na którym wisi jego serce, zrobione zostało z jednego kawałka drutu żelaznego, przeciągniętego przez dwa otwory w dnie. Dzwonek ten należy do popularnego typu wykonanego z blachy żelaznej (W. Nowakowski 1987, s. 108). Okaz brązowy z ob. 941 natomiast nie ma wyróżnionej partii dna (ryc. 20: 2). Nawiązuje on do niezwykle popularnego typu piramidalnych, brązowych tintinabulów (W. Nowakowski 1991, s. 119-120 ryc. 4 i 5). Okazy dzwonek tego typu znane są już od przełomu er na terenach samego Cesarstwa. Ponadto znajdowano je na osadach w całym Barbaricum od limesu począwszy, na północnym-wschodzie aż po Gotlandię i tereny dzisiejszej Estonii (rejon J. Vort) oraz na terenach nadczarnomorskich (W. Nowakowski 1987, s. 109 ryc. 1; 1991, s. 119). Ponadto tintinna-

bula stanowią kategorię źródeł o bardzo zachowawczej stylistyce przy jednoczesnej szerokiej chronologii, obejmującej cały okres wpływów rzymskich (W. Nowakowski 1991, s. 117). Datowanie per analogiam nawet poszczególnych egzemplarzy jest zabiegiem niezmiernie trudnym, z szerokim marginesem błędu, nawet przy pozornie dobrych przesłankach (por. W. Nowakowski 1987, s. 114 – 115 przyp. 25).

Ta kategoria źródeł nie doczekała się dotychczas opracowania monograficznego, jak również nie cieszyła się szczególną uwagą badaczy (W. Nowakowski 1991, s. 117).

Problematyczne w interpretacji ze względu na stan zachowania są natomiast dwa żelazne przedmioty znalezione w ob. 331 (ryc. 20: 1) oraz ob. 277 (ryc. 20: 6). Pierwszy z nich najprawdopodobniej stanowi pozostałość po żelaznej zawieszce do pasa. Części pasa, przypomnę, występują powszechnie w pochówkach kultury przeworskiej już w fazach wcześniejszych, zwłaszcza w grobach męskich (K. Godłowski 1981, s. 116).

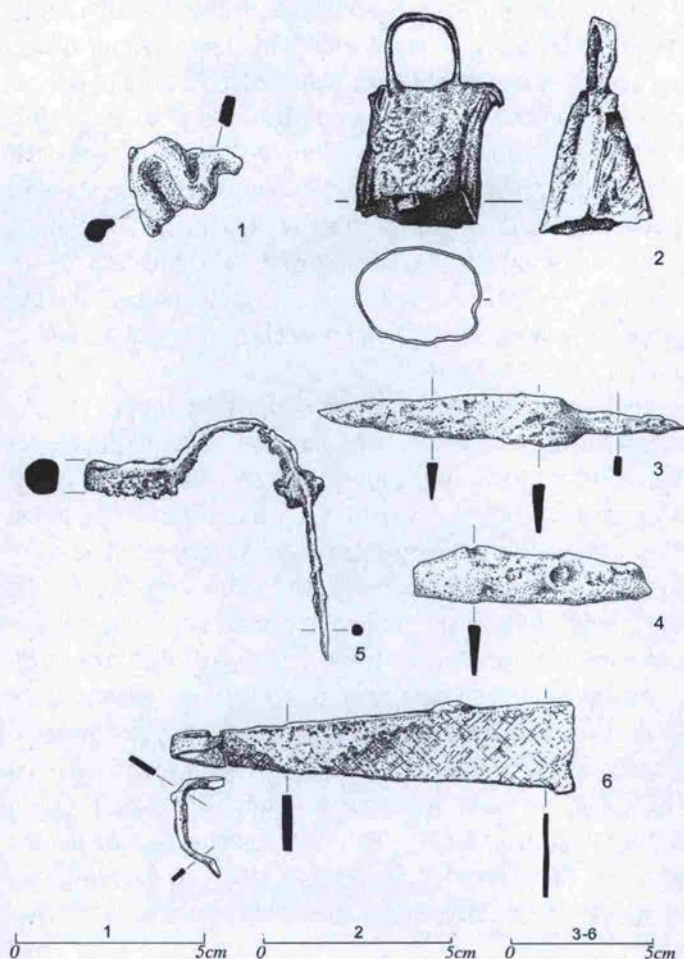
Natomiast drugi przedmiot żelazny uznać można za fragment klucza lub fragment okucia skrzyneczki. Żelazny przedmiot nawiązujący formą do prezentowanego okazu z Kun znany jest w literaturze z cmentarzyska w Choruli, pow. Krapkowice, grób 31 (A. Kokowski 1997, s. 121 ryc. 21: 13). Przedmiot ten wystąpił tam z całym kompletem okuć skrzyneczki, w tym z okuciem zamka określanego przez A. Kokowskiego jako typ 5, który badacz ten datuje na odcinek B2-C1a okresu wpływów rzymskich (A. Kokowski 1997, s. 38, 48). Pozostaje zatem zgodzić się na taką interpretację funkcji omawianego przedmiotu.

Obiekty nieruchome, zabudowa i rozplanowanie osady

W zbiorze obiektów wyróżniono następujące ich kategorie funkcjonalne: ziemianki – 90 (ryc. 5: 2); paleniska – 49 (ryc. 7); dołki postępowe – 290 (ryc. 7); piece – 19 (ryc. 5: 1); studnie – 2 (ryc. 3; 4); jamy – 807 (ryc. 6: 2); mielerz – 1 (ryc. 6: 1); groby – 3. Brak, jak widać, obiektów związanych z wytopem rudy żelaznej, mimo, iż spodziewano się ich, biorąc pod uwagę lokalizację osady. Na uwagę zasługują zwłaszcza ziemianki, studnie oraz jamy z polepą i spalenizną o wyraźnym produkcyjnym charakterze. Wyróżniono także budynki o konstrukcji słupowej w planie zbiorczym osady (ryc. 2a), lecz te stanowią zdecydowaną mniejszość. Zdecydowaną większość obiektów stanowiły jednak jamy, co nie jest ewenementem na osadach z omawianego okresu (por. T. Gralak, W. Nowaczyk, A. Stanisławski, T. Wojnicki 2001, s. 201).

Uwagę zwracają rozmiary ziemianek, dochodzących do 9 m średnicy. Ziemianki niemal bez wyjątku posiadały w podrysach czytelne ślady konstrukcji słupowych oraz paleniska (ryc. 7). Wypełniska tych obiektów charakteryzowały się znacznym udziałem polepy (ryc. 5: 2). To samo dotyczy też jam i obiektów, które ostatecznie zaliczono do kategorii pieców (ryc. 5: 1; 6). Wypełnisko tych obiektów składało się

Ryc. 20. Kuny, stan. 4.
Zabytki wydzielone
ludności kultury
przeworskiej 1: ob. 331;
2: ob. 941; 3: ob. 760;
4: ob. 584; 5: ob. 566;
6: ob. 277

w zasadzie wyłącznie z polepy barwy ceglasto – czerwonej, noszącej ślady ognia, której bryły posiadały liczne odciski drewnianych konstrukcji. Mimo niedostatecznego stanu badań nad osadami z późnego okresu rzymskiego/okresu wędrówek ludów, obiekty wszystkich wymienionych wcześniej kategorii zarejestrowano już na stanowiskach tego typu. Jako analogię dla ziemianek z Kun, z terenu Wielkopolski wskazać można osadę w Płaskach, gdzie zarejestrowano także ziemiankę z konstrukcją słupową w podrysie (M. Wróbel 1992, s. 49 ryc. 4). Także poza obszarem Wielkopolski ten typ obiektów spotykany jest powszechnie na osadach ludności kultury przeworskiej w okresie wpływów rzymskich (por. M. Dobrakowski, J. Domańska, J. Lodowski, E. Noworyta, K. Romanow 2001, s. 170 ryc. 30, s. 171 ryc. 31).

Dwie odkryte studnie różnią się od siebie konstrukcją. Ob. 373 zbudowany został w konstrukcji sumikowo-łatkowej (ryc. 4). Ob. 1255 posiadał natomiast owalną konstrukcję kamienną, wewnątrz której ułożono cembrowiny z przylegających do

siebie krawędziami desek (ryc. 3). Nie spojono ich jednak konstrukcyjnie. Obie studnie różniły się głębokością. Ob. 373 miał bowiem niemal 3 m głębokości od stropu calca. Ob. 1255 natomiast miał maksymalnie 70 cm miąższości. Powodem był zapewne pierwotny poziom wód gruntowych. Ob. 373 położony był w kulminacyjnej partii stanowiska, ob. 1255 natomiast znajdował się na południowych, podmokłych peryferiach osady. Ob. 373 wykonany był z iglastego gatunku drewna, co stanowi rzadkość. Oba typy konstrukcyjne studni są powszechne w omawianym okresie na osadach ludności kultury przeworskiej (por. M. Dobrakowski, J. Domańska, J. Ladowski, E. Noworyta, K. Romanow 2001, s. 144 ryc. 29: 5). Jako analogię dla ob. 1255 wskazać można studnię z osady w Kolonii-Woli Branieckiej, pow. Łódź, stan. 2, ob. 27 (J. Moszczyński 2000, s. 203, 206 ryc. 4).

Liczne znaleziska ciężarków tkackich, żaren rotacyjnych, oselek, noży i przęślików (ryc. 18; 19; 20: 3, 4) wskazują, że badania wykopaliskowe odsłoniły część produkcyjną osady. Część mieszkalna położona jest zapewne wyżej, w północnej części stanowiska. Rozplanowanie osady cechuje się bardzo gęstą zabudową, szczególnie w centralnej części obszaru wykopalisk. Obiekty zalegały na całym, przebadanym terenie; nie stwierdzono istnienia przestrzeni pozbawionych zabudowy. Bazując na starszej literaturze można by dojść do wniosku, że jest to sytuacja unikalna na osadach ludności kultury przeworskiej (K. Godłowski 1969, s. 325-326). Jednak olbrzymi progres stanu wiedzy w ostatnich latach każe zweryfikować to twierdzenie. Szerokopłaszczyznowe badania wykopaliskowe na obszarach planowanych autostrad pozwoliły zbadać szereg osad kultury przeworskiej o analogicznym rozplanowaniu jak stanowisko w Kunach. Przykładem może być osada w Rogaszynie, pow. Łęczyca, stan. 2-4, o zwartej zabudowie (B. Muzolf 2004, s. 84). Inną analogię pod względem rozplanowania stanowi osada w Konarzewie, pow. Poznań, stan. 5 o bardzo gęstej zabudowie, utrudniającej wręcz interpretację planu zbiorczego stanowiska (T. Makiewicz 2003, s. 150).

Plan zbiorczy stanowiska (ryc. 2a) uwidacznia, mimo braku przestrzeni pustych, istnienie koncentracji obiektów. W skład tych skupisk wchodziły zawsze ziemianki oraz skupione wokół nich jamy, paleniska i dołki postępowe, a także towarzyszące im obiekty produkcyjne. Jest to sytuacja częsta na osadach, gdzie wydzielić można część gospodarczą (A. Michałowski 2003, s. 89). Same ziemianki, mimo zaznaczonych wcześniej znacznych rozmiarów, autor skłonny jest interpretować także jako obiekty o charakterze produkcyjnym. Jako dowód służą liczne znaleziska ciężarków tkackich, przęślików oraz żaren. Analogiczny sposób rozplanowania osady, określony przez autora jako „zagrodowy”, wskazać można na osadzie w Koszanowie, pow. Kościan, stan. 11 (M. Wróbel 1995, s. 57).

Chronologia

W rozdziale wcześniejszym przedstawiono elementy analizy chronologicznej poszczególnych grup materiału masowego i zabytków wydzielonych. Srebrna moneta Faustyny Starszej, o dacie emisji 141 r. n.e., znaleziona została w ob. 1158 (dołek posłupowy!). Stanowił on element większego założenia, na które składała się jama (ob. 1168) wraz z trzema dołkami posłupowymi w podrysie i dwoma dalszymi tworzącymi elementy konstrukcji poza jamą. Moneta jest w stanie dobrym. Na awersie (ryc. 22a**) czytelny jest wizerunek profilu cesarzowej oraz napis „DIVA” po jego lewej stronie. Dalsza jego część („FAUSTINA”) nieczytelna. Rewers (ryc. 22b**) przedstawia, czytelną tylko w zarysie, postać Providentii stojącej z globem w prawej ręce, napis („AETER NITAS”) całkowicie nieczytelny. Waga monety wynosi 2,13 g. Nie przeprowadzono w tym wypadku badań fizyko-chemicznych; wydaje się jednak, że kruszec nie został zanieczyszczony domieszkami metali nieszlachetnych. Ob. 1158 poza monetą nie dostarczył innych materiałów, natomiast ceramika zarejestrowana w ob. 1168 i towarzyszących mu dołkach posłupowych datowana jest na późny okres wpływów rzymskich/okres wędrówek ludów. Na stanowisku nie zarejestrowano w ogóle osadnictwa przypadającego na fazę B₂ okresu wpływów rzymskich. W literaturze powszechnie stwierdza się fakt długotrwałego funkcjonowania monet. Dystans chronologiczny pomiędzy datą wybicia a momentem zdeponowania w ziemi wynosił nierzadko na obszarze Barbaricum kilkaset lat (por. A. Gruszczyńska 1999, s. 298–299; L. Morawiecki 1999, s. 75–76 tam dalsza literatura).

Niezwykle interesująco prezentują się wyniki analiz ¹⁴C. Do badań posłużyły próbki drewna, jakie pobrano z elementów konstrukcyjnych studni (ob. 373). Użytkano daty 1450 ± 30 BP oraz 1310 ± 25 BP, a zatem datami ścięcia drzewa byłyby lata 553 ± 30 i 693 ± 25 dla ob. 373². Z obiektu tego pozyskano 21 fragmentów ceramiki ludności kultury przeworskiej typowej dla późnego okresu wpływów rzymskich/wczesnej fazy okresu wędrówek ludów. Wobec tak zaskakującego datowania analizie poddano kolejne dwie próbki drewna z drugiej studni (ob. 1255). W tym wypadku uzyskano serię dat 1825 ± 30 i 1840 ± 30 BP, co datę ścięcia drzewa określa na lata 178 ± 30 i 163 ± 30 n.e. Analogiczna dla ob. 1255 studnia z osady w Kolonii-Woli Branieckiej, pow. Łódź, stan. 2, ob. 27 (J. Moszczyński 2000, s. 203, 206 ryc. 4) datowana jest ona metodą radiowęglową na lata 280–320, dendrochronologicznie natomiast na rok 292 AD (J. Moszczyński 2000, s. 207).

Obiekt 373 nie był zlokalizowany na peryferiach obszaru badań, co dałoby podstawę do wniosku o istnieniu w Kunach nieobjętej badaniami osady wczesnośredniowiecznej. Na stanowisku w Kunach brak ponadto w ogóle materiałów wczesnośredniowiecznych.

Przeprowadzono także analizy dendrochronologiczne⁵, by ewentualnie skorygować wyniki analiz radiowęglowych. W serii próbek znajdowały się zatem te, które

⁵ Badania dendrochronologiczne wykonał dr hab. inż. Marek Krapiec, któremu składam podziękowania za zaangażowanie w prace nad materiałami z Kun.

wcześniej poddano badaniom radiowęglowym (ob. 373 i 1255). Potwierdziły one wyniki datowania metodą ^{14}C .

Osadę w Kunach, pow. Turek, stan. 4, w świetle prezentowanych powyżej materiałów, datować należy generalnie na odcinek chronologiczny od fazy C2 okresu wpływów rzymskich do fazy D okresu wędrówek ludów włącznie.

Cmentarzysko

Cmentarzysko w Kunach składa się zaledwie z trzech grobów: ob. 1303, 1306, 1307. Wszystkie były zniszczone, poza przepalonymi kośćmi zawierały jedynie fragmenty ceramiki ręcznie lepionej, datowanej na późny okres wpływów rzymskich/wczesną fazę okresu wędrówek ludów. Tworzą one skupisko w peryferycznej, zachodniej partii osady, tuż przy północnej granicy obszaru badań (ryc. 2a-b).

Dane metryczne oraz inwentarz grobów prezentuje poniższa tabela.

Nr	Obiekt	Typ grobu	Kształt jamy		Wymiary Dł. x szer. x gł. (cm)	Inwentarz
			Plan płaski	profil		
1	Ob. 1303	Jamowy z resztkami stosu	Owalny	Nieckowaty	90 x 80 x 14	2 fr. ceramiki, przepalone kości ludzkie (10 g), fr. węgla
2	Ob. 1306	Jamowy z resztkami stosu	Nerkowaty	Lejkowaty	70 x 105 x 23	8 fr. ceramiki, przepalone kości ludzkie (15 g), fr. węgla
3	Ob. 1307	Jamowy z resztkami stosu	Owalny	Nieckowaty	103 x 99 x 10	3 fr. ceramiki, przepalone kości ludzkie (10 g), fr. węgla

Groby były mocno zniszczone głęboką orką. Przepalone kości nie tworzyły skupisk, lecz wymieszane były równomiernie w wypełniku, co jest efektem zniszczenia obiektów. Poza nielicznymi fragmentami ceramiki groby te nie dostarczyły żadnych materiałów pozwalających je precyzyjnie datować. Ceramika natomiast nawiązuje w pełni do materiałów z osady tak pod względem technologii wykonania, jak i form (fragmenty naczyń wazowatych, garnków smukłych).

Z informacji uzyskanej dzięki uprzejmości mieszkańców Kun wynika, że wcześniej w trakcie kopania fundamentów pod budynki gospodarcze niejednokrotnie natrafiano na skupiska przepalonych kości w sąsiedztwie opisywanego skupiska grobów, poza obszarem badań. Stąd wnioski o istnieniu drugiego cmentarzyska, przylegającego do osady od strony północno-zachodniej. Cztery groby ciepłopalne, wyposażone w ceramikę o cechach późnorzymskich znaleziono także na stanowisku Kuny 19, które położone jest na zachód stan. 4, a oddzielone od niego niewielką depresją terenu o średnicy ok. 30. m (badania dr. J. Marcinkiewicza i mgr. P. Pa-

chulskiego). Groby te położone były około 40–50 m na południowy zachód od prezentowanej osady Kuny 4, także tworząc skupisko. Mielibyśmy zatem do czynienia z zarejestrowanym kompleksem osadniczym, w skład którego wchodzi prezentowana osada wraz z uchwyconym prawdopodobnie peryferycznie cmentarzyskiem oraz badana wcześniej nekropolia (badania dr J. Skowrona). Ponadto wymienić należy dodatkowo dwa stanowiska domniemane: kolejne cmentarzysko (Kuny, st. 19) oraz nie badaną osadę z młodszego okresu przedrzymskiego/wczesnego okresu wpływów rzymskich, która znajduje się na północ od stanowiska Kuny 4 (informacje dr J. Skowrona).

Zakończenie

Przedstawione powyżej stanowisko jest kolejną, rozpoznaną wykopaliskowo osadą ludności kultury przeworskiej na obszarze Wielkopolski. Większość ze znanych w literaturze osad datowanych jest także na późny okres wpływów rzymskich (A. Michałowski 2003, s. 87). Stanowisko w Kunach wyróżnia się jednak ze względu na bardzo dużą pulę informacji, jakich dostarczyły materiały z tej osady. Na szczególną uwagę zasługuje ceramika z Kun, ręcznie lepiona oraz ta wykonana na kole garncarskim. Jej bogactwo form, przy jednoczesnym zachowaniu standardów późnego okresu wpływów rzymskich/okresu wędrówek ludów, stanowić może materiał do poszukiwania analogii dla materiałów z innych stanowisk kultury przeworskiej. Nie do przecenienia są również przedstawione wyniki badań radiowęglowych i dendrochronologicznych, które tym bardziej uściślają datowanie materiałów. Można żywić nadzieję, że przedstawione wyniki prac wykopaliskowych w Kunach. Stan. 4 przysłużą się postępowi badań nad kulturą przeworską.

Bibliografia

- Dobrakowski M., Domańska J., Lodowski J., Noworyta E., Romanow K.
2001 Wstępne sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych na stanowiskach Polwica 4 i 5 oraz Skrzypnik 8, gm. Domaniów, woj. dolnośląskie, przy budowie autostrady A-4, Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych, seria B: Materiały Archeologiczne, Raport 96 – 99. Wstępne wyniki badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 1996 – 1999, Warszawa, s. 109 – 185.
- Dobrzańska H.
1990 Osada z późnego okresu rzymskiego w Igołomi, woj. krakowskie, Wrocław – Kraków – Warszawa – Gdańsk – Łódź.
- Godłowski K.
1969 Budownictwo, rozplanowanie i wielkość osad kultury przeworskiej na Górnym Śląsku, „Wiadomości Archeologiczne”, t. XXXIV, z. 3 – 4, s. 305 – 331.

- 1981 Kultura przeworska, [w:] Prahistoria Ziem Polskich, t. V, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 57 – 135.
- Gralak T., Nowaczyk W., Stanisławski A., Wojnicki T.
- 2001 Badania archeologiczne na trasie budowy autostrady A-4 na stanowisku Wojkowice 15, woj. dolnośląskie, Zeszyty Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych, seria B: Materiały Archeologiczne, Raport 96 – 99. Wstępne wyniki badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 1996 – 1999, Warszawa, s. 196 – 214.
- Gruszczyńska A.
- 1999 Osada z V wieku w Świlczy na tle osadnictwa w regionie rzeszowskim, [w:] S. Czopek, A. Kokowski [red.], Na granicach świata antycznego, Rzeszów, s. 285 – 302.
- Jaszewska A., Łaszkiwicz T.
- 1994 Wola Piekarska 2 – z badań nad ceramiką siwą w Wielkopolsce, [:] Kultura przeworska, t. I, Lublin, s. 263 – 280.
- Kondracki J.
- 2000 Geografia regionalna Polski, Warszawa.
- Kokowski A.
- 1997 Schlossbeschläge und Schlüssel im Barbaricum in der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit. Klassifizierung, Verbreitung, Chronologie, Lublin.
- Machajewski H.
- 1995 Osada ludności kultury przeworskiej na stanowisku w Kucowie, gm. Kleszczów, woj. Piotrków Trybunalski, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, t. 37 – 38, s. 65 – 139.
- 1997 Z badań nad kulturą przeworską w Wielkopolsce północnej, [w:] Kultura przeworska, t. III, Lublin, s. 97 – 116.
- 2003 Metalowe okucie końca pasa z osady kultury przeworskiej w Poznaniu–Nowym Mieście, [w:] A. Bursche, R. Ciołek [red.], Antyk i Barbarzyńcy. Księga dedykowana profesorowi Jerzemu Kolendo w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, Warszawa, s. 277 – 284.
- Madyda–Legutko R.
- 1992 Zur Besiedlung des Sącz – Gebietes (Westkarpaten) in der spätrömischen Kaiserzeit, [w:] Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Kraków, s. 187 – 195.

- 2000 Migrationsbewegungen der Bevölkerung im Gebiet der polnischen Karpaten in der spätrömischen Kaiserzeit und Frühvölkerwanderungszeit, [w:] T. Grabarczyk, M. Mączyńska [red.], Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa, Łódź, s. 217 – 236.

Madyda–Legutko R., Tunia K.

- 1993 Rytno. Karpacka osada z okresu wędrówek ludów, Kraków.

Makiewicz T.

- 1996 Bernstein aus den vorrömischen Eisenzeit und römischen Kaiserzeit in Gross polen, [w:] Kontakte längst der Bernsteinstrasse (zwischen Caput Adriae und Ostseegebieten) in der Zeit um Christi Geburt, Kraków, s. 65 – 76.

- 2003 Archeologiczne badania ratownicze Centrum Badań Archeologicznych w poznaniu na trasach autostrad A1 i A2 w 2000 roku, [w:] Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego (d. Zeszyty ORBA), seria B: Materiały Archeologiczne, Raport 2000. Wstępne wyniki badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za rok 2000, Warszawa, s. 140 – 158.

- 2001 Scheibengedrehte „graue“ Keramik in Grosspolen, „Ethnographisch – Archäologische Zeitschrift“, zesz. 42, s. 85 – 108.

Mączyńska M.

- 1999 Schyłkowa faza kultury przeworskiej, [w:] Kultura przeworska, t. IV, Lublin, s. 25 – 53.

Michałowski A.

- 2003 Osady kultury przeworskiej z terenów ziem polskich, Poznań.

Morawiecki L.

- 1999 Napływ i obieg denarów rzymskich w dorzeczu Wisłoka i Sanu, [w:] S. Czopek, A. Kokowski [red.], Na granicach świata antycznego, Rzeszów, s. 75 – 90.

Moszczyński J.

- 2000 Jung- und spätkaiserzeitliche Brunnen in der Siedlung Kolonia-Wola Branicka in Zentralpolen, [w:] Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa, Łódź, s. 202 – 216.

Muzolf B.

- 1994 Późnorzymska osada kultury przeworskiej w miejscowości Podzamcze, gmina Ogrodzieniec, woj. Katowice, [w:] Kultura przeworska, t. I, Lublin, s. 281 – 291.

- 2004 Sprawozdanie z badań ratowniczych wielokulturowego stanowiska w miejscowości Rogaszyn, stan. 2-4, gm. Piątek, woj. łódzkie, [w:] Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego (d. Zeszyty ORBA), seria B: Materiały Archeologiczne, Raport 2001 – 2002. Wstępne wyniki badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2001 – 2002, s. 80 – 94, Warszawa.

Nowakowski W.

- 1987 Z badań nad dzwonekami rzymskimi znajduwanymi nad wschodnim Bałtykiem. Brązowe tintinnabulum z Malborka, „Archeologia”, R. XXXVII: 1986, s. 107 – 129.
- 1991 Rzymskie brązowe dzwonki ze zbiorów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, „Archeologia”, R. XLII, s. 117 – 122.

Pazda S.

- 1980 Studia nad rozwojem i zróżnicowaniem lokalnym kultury przeworskiej na Dolnym Śląsku, Wrocław.
- 1994 Brzeski rejon starożytnego hutnictwa żelaza (IV – V w. n. e.), [w:] Kultura przeworska, t. I, Lublin, s. 241 – 261.

Rudzińska-Nowak J.

- 2000 Zur Möglichkeit der Deutung der Siedlungsmaterialien der Przeworsk – Kultur aus spätesten Phase der römischen Kaiserzeit und der Frühvölkerwanderungszeit, [w:] T. Grabarczyk, M. Mączyńska [red.], Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa, Łódź, s. 193 – 201.

Stawiarska T.

- 1999 Naczynia szklane z okresu rzymskiego z terenu Polski, Warszawa.

Szydłowski J.

- 1977 Grupa dobrodzieńska jako wyraz lokalnych przemian w schyłkowej fazie kultury przeworskiej, Katowice.

Tejral J.

- 1992 Einige Bemerkungen zur Chronologie der späten römischen Kaiserzeit in Mitteleuropa, [w:] Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Kraków, s. 227 – 248.
- 2000 The Problem of Acculturation at the Beginning of the Migration Period, [w:] Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa, Łódź, s. 5 – 31.

Wróbel M.

- 1992 Badania osady ludności kultury przeworskiej w Płaskach, stan. 3, gm. Wąsosz, woj. leszczyńskie, w latach 1988 – 1990, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, 1/1992, s. 45 – 57.
- 1995 Ratownicze badania wykopaliskowe na wielokulturowym stanowisku nr 11 w Koszanowie, gm. Śmigiel, woj. leszczyńskie, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, 3/1995, s. 55 – 66.

D. Żychliński

1999 Szerokootworowe naczynia zasobowe (typu Krausengefässe) z Giecza w Wielkopolsce północnej, [w:] Kultura przeworska, t. IV, Lublin, s. 193 – 199.

Bartłomiej Rogalski

Report on archaeological excavations in Kuny, site 4, Turek district, carried out on the route of A2 motorway in 2002-2003

Summary

Excavation research within the settlement of Przeworsk culture has been carried out in the years 2002-2003 in Kuny, site 4, Turek district (Fig. 1). Research covered 244.9 ares of excavated territory from which 1355 archeological features have been unearthed, of which 1261 features originated from Przeworsk culture settlement.

This site was found in 1992 as a result of surface research. Additionally, the existence of archeological material has been re-confirmed by prospective all-terrain research in 1999. The landmark under the site was initially estimated at 33 hectares, out of which 12.2 hectares covered the area of the forthcoming motorway.

Two most significant non-moveable features found are two wells with well-preserved wooden elements (Fig. 3.4), followed by dugouts with traceable post-construction elements (Fig. 5: 2; 7) and frequent kilns (Fig. 5: 1; 6: 1). Wood from both wells (feature 373 and 1255) was subjected to radiocarbon and dendrochronological analysis. Results yielded indicate the origin of 1450 ± 30 BP and 1310 ± 25 BP, henceforth, the tree was cut down circa 553 ± 30 and 693 ± 25 BP (feature 373). Twenty one fragments of Przeworsk culture pottery (Late Roman Period/early NMP) have been extracted from this particular feature. Due to such unexpected outcomes related to above discovery, two additional samples of wooden fragments from the other well became the subject of research (feature 1255). In that case, series of dates were generated, 1825 ± 30 and 1840 ± 30 BP, which means the tree was cut down about 178 ± 30 and 163 ± 30 AD.

Further explorations consisted of cemetery with three cremation pit graves, unfortunately, in a very bad, severely destroyed state. Thus, besides collected pottery, those burials were unable to deliver any further information about prehistoric material, which could allow for more precise date-estimation. Consequently, technology, which appears in ceramics, enables to classify these findings as thoroughly contemporary to the settlement.

Lack of evidence of post-construction buildings as well as metallurgic and iron features was acknowledged. Excavation research is believed to cover production part of the settlement. Another surface research, carried out simultaneously, allows inferring that living quarters were probably located to the north of area covered by research, which departs from the motorway.

Non-moveable features from Kuny delivered several elements of hand-made pottery (Fig. 8, 9, 11-14), made on potter's wheel (Fig. 15-17) as well as Krausengefässe type (Fig. 10). Pottery of the first category (hand-made type) corresponds with the pottery of Late Roman Period, and early NMP. One can differentiate four types of vessels here:

Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour plates at the end of the volume.

1. Thin S-shaped pots (Fig. 9: 1, 2, 4; Fig. 12: 1-3, 6; Fig. 13: 2, 3, 5, 6; Fig. 14: 2, 4-6); this group can be divided into 12 subtypes due to differently shaped edges.
2. Bowls (Fig. 8: 1-4) due to poorer differentiation of edges, which led to splitting this particular group into three different subgroups
3. Vase-shaped vessels (Figures 8: 5, 6; 9: 3; 13: 4, 7; 14: 3, 7) most commonly observed in Kuny. Again, poor differentiation of edges allows for specifying only four subtypes
4. Thin egg-shaped pots with edges pointing towards the outside (Fig. 12; 5). A single incident of such type has been recorded.

Pottery findings indicate similar characteristics to archaeological sites dated back to the late phase of Przeworsk culture in Great Poland and Central Poland, which, among others, is solidified by settlement in Koszanów, Kościan district, site 11 (M. Wróbel 1995, p. 62, Fig. 7: 19, 20) as well as Kolonia Wola-Braniecka, Łódź province, site 2 (J. Moszczyński 2000, p. 205, Fig. 3: 5, p. 211, Fig. 7: 3, 12).

Pottery of Krausengefässe type found in Kuny refer, through the form of edges, to those evidence in Silesia, dated back from Late Roman Period to developed stage D (compare R. Madyda-Legutko 1992, p. 190; R. Madyda-Legutko, K. Tunia 1993, p. 62; S. Pazda 1994, p. 224, 260, Fig. 12: g).

Pottery made on the potter's wheel (Fig. 15-17) distinguishes itself from similar traits of that type found in Great Poland. Piece of octagonal jug-handle, with hollow inner channel, looks especially intriguing. Presence of pottery of this kind, so-called "grey", with significant condensation of material from the settlement indicates late chronology of this particular material, which is linked, generally, to influence stemming from Central-Danube region, circa V cent. AD (A. Jaszewska, T. Łaskiewicz 1994, p. 268; R. Madyda-Legutko 1992, p. 190; 2000, p. 227, and further literature including Fig. 6; 1, 2; M. Mączyńska 1999, p. 27, including J. Radzińska-Nowak 2000, p. 196 and references related). Worth pinpointing are some fragments of pottery made on potter's wheel with drilled holes (Fig. 17). The reasons for drilling these holes and the purpose they served remain unclear and inconclusive.

Most explicit historical material is represented by the silver denarius of Faustina the Older (Fig. 21 a-b**) as well as by the fragment of glass vessel recorded alongside with iron fibula type A158 (Fig. 20; 5) and 2 bells (Fig. 20: 2; 21b**). Date of issue for the denarii of Faustina the Older has been estimated at 141 AD. Long-lasting circulation of this monetary unit is not isolated, and has been recorded by professional literature on several occasions.

Element of glass-pottery mentioned above is of the E 226 type, 228, and/or E230 according to typology of H.J. Eggers. It is green with ornamented, shallow, polished up oval olives. Pottery is dated using a time-frame horizon, to C2-D1 phases (M. Mączyńska 1999, p. 43, Fig. 2: 11; T. Stawiarska 1999, p. 141-153. Heavily corroded clasp found in the dugout (feature 566), is related to Almgren's type 158. Fibulas are dated back starting from the dusk of Early Roman Period up to phase D; its significant longevity is a worth mentioning factor (K. Godłowski 1981, p. 96, 101; B. Muzolf 1994, p. 282; J. Szydłowski 1997, p. 48-49). Relic from Kuny corresponds with the form of equivalent findings that are more advance in age, with fattened massive foot.

Two bells found in Kuny differ in form and material content. One is made of bronze, and the other of iron. Iron relic can be classified as small bucket-shaped bell, made of iron sheet, popular in Roman Period (see W. Nowakowski 1987, p. 108). Bronze artifact should be associated with Roman tintinnabulae (W. Nowakowski 1991, p. 119-120, Fig. 4 and 5). Bells of that type were common for the Empire, appearing already on the verge of two eras. Records prove their existence through the settlements in various regions of the Empire, starting from Barbaricum and limes to the North-East, up to Gotland and area of contemporary Estonia (region as of J. Vort), as well as shores of the Black Sea.

Settlement in Kuny is one of the most abounding sites of its type in Great Poland and one can only hope for these findings to give a better overview of Przeworsk culture in this region.

Figures

- Fig. 1. Kuny, Turek district, site 4. Location of the site within Kuny village.
- Fig. 2a. Kuny, site 4. Plan of archaeological features.
- Fig. 2b. Kuny, site 4. Chronological arrangement of archaeological features. Caption on fillers of archeological features – without figure's number.
- Fig. 3. Kuny, site 4. Feature 1255, Przeworsk culture well from Late Roman Period/NMP.
- Fig. 4. Kuny, site 4. Feature 373, Przeworsk culture (?) well.
- Fig. 5. Kuny, site 4. Przeworsk culture (?) features: 1. kiln (feature 599); 2. dugout (feature 601).
- Fig. 6. Kuny, site 4. Przeworsk culture (?) features: 1. kiln (feature 510); 2. pit (feature 512).
- Fig. 7. Kuny, site 4. Arrangement of postholes (features 344-347, 365-369, 381-385, 419-421); hearth (feature 418) inside the dugout.
- Fig. 8. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1, 2, 6 – feature 760; 3 – feature 513; 4 – feature 424; 5: feature 534. Przeworsk culture.
- Fig. 9. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1-4 – feature 694. Przeworsk culture.
- Fig. 10. Kuny, site 4. Pottery of Krausengefässe type 1, 2, 3, 4 – feature 694; 3 – feature 890
- Fig. 11. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1, 2 – feature 1255; 3 – feature 694; 4 – feature 277. Przeworsk culture.
- Fig. 12. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1 – feature 760; 2 – feature 736; 3, 6 – feature 694; 4 – feature 277; 5 – feature 1255. Przeworsk culture.
- Fig. 13. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1 – feature 736; 2 – feature 1255; 3, 4, 7 – feature 694; 5 – feature 760; 6 – feature 524; 8 – feature 277. Przeworsk culture.
- Fig. 14. Kuny, site 4. Hand-made pottery: 1 – feature 736; 2, 3, 5: feature 694; 4, 6 – feature 331; 7 – feature 524. Przeworsk culture.
- Fig. 15. Kuny, site 4. Pottery made on potter's wheel: 1, 2 – feature 636; 3, 5 – feature 277; 4, 6 – feature 349; 8 – feature 736; 7, 9, 10, 12 – feature 331; 11 – feature 524. Przeworsk culture.

- Fig. 16. Kuny, site 4. Pottery made on potter's wheel: 1, 9 – feature 331; 2-5 – feature 277; 6-8 – feature 890. Przeworsk culture.
- Fig. 17. Kuny, site 4. Pottery made on potter's wheel: 1-4 – feature 331; 5-6 – feature 694. Przeworsk culture.
- Fig. 18. Kuny, site 4. Przeworsk culture relics: 1 – feature 524; 2 – feature 349; 3, 5 – feature 760; 5, 6 – feature 277.
- Fig. 19. Kuny, site 4. Przeworsk culture relics: 1, 2, 7 – feature 277; 3 – feature 349; 4 – feature 760; 5, 6 – features 556
- Fig. 20. Kuny, site 4. Przeworsk culture relics: 1 – feature 331; 2 – feature 941; 3 – feature 760; 4 – feature 584; 5 – feature 566; 6 – feature 277.
- Fig. 21a. Fragment of a glass vessel (feature 987).
- Fig. 21b. Iron bell (layer).
- Fig. 22a. Silver coin of Faustina the Older, head (feature 1158).
- Fig. 22b. Silver coin of Faustina the Older, tail (feature 1158).